

25. 07. 2006.

- **“СВЕТИ ПЕТАР ЦЕТИЊСКИ ЧУДОТВОРАЦ И ДРЖАВОТВОРАЦ”,**

***Протојереј Гојко Перовић, о књизи
„Свети Петар Цетињски чудотворац и државотворац“***

ПРИЧА О ДУХОВНОСТИ ОТВОРЕНА ЗА ОКРЕПЉЕЊЕ

Ако је било људи од крви и меса које је родила мајка и који су заслужили епитет светих онда је спасење и нама могуће. То није нешто ванземаљско, недостижно, немогуће већ смо управо позвани да и ми то приграбимо у овоме животу.

Свети Петар Цетињски је био врло политички активан, предводио је војску, ударио је темеље државних институција савремене Црне Горе. У православној причи не постоји неки крути шаблон како се задобија светост него је светост могуће задобити у свим богом датим ситуацијама, неко да се више побрине о проблемима овоземаљским, овосвјетским, а неко да све то задобије у тишини пустиње. Рећи ћу још само једну напомену – оно што можете прочитати у овој књизи и оно чему се треба вратити када је у питању личност Светог Петара Цетињског је да је он као такав светитељ, живећи у овој историји и градећи и ударајући темеље савремене модерне државе, дакле не неког племенског скупа већ заиста ударајући темеље државе, на истим оним принципима на којима су се у његово вријеме градиле државе Велике Британије, Француске, уједињене Италије, уједињене Њемачке, он увијек остаје један неиспричани парадокс јер је у Европи његовог времена стварано грађанско, секуларно друштво, стваране су модерне, грађанске државе управо на једном принципу – Црква што даље од политике, Црква што даље од друштва. Отворите било који приручник политике, енглеских или француских емпириста или просветитеља који су ударили темеље савременој европској држави и видјећете да је једна од полазних тачака одвојити Цркву и теологију што даље од грађења европске грађанске државе и грађанског друштва.

Свети Петар Цетињски је направио један необјашњиви парадокс.

Он као митрополит, као владика, као духовник, погледајте само његову резиденцију из које је стварао државу, у Цетињском манастиру, то је једна мала келија гдје нема ни прозора за дневну свјетлост, али са молитвеником и духовним инвентаром.

Такав је створио државу на истим оним темељима на којима су се стварале државе 19. вијека.

Драго нам је што је тако, драго нам је што је прича о нашој духовности, о нашим пастирима, о нашој држави неухватљива и необјашњива за дефиницију овога свијета, а самим тим отворена за праву духовну испашу и окрепљење многим генерацијама будућих и пастира и политичара и народних вођа и нека тако увијек остане до Царства небескога кога сви очекујемо.

Весна Тодоровић, професор

ДЈЕЛОВАЊЕ НА МУДРОЈ РИЈЕЧИ И ЛИЧНОМ ПРИМЈЕРУ

Петар I Петровић, св Петар Цетињски је најзначајнија личност црногорске историје и културе. Због изузетне духовности и високих етичких норми које је он поставио, а Црногорци их се придржавали кроз вјекове, због изузетне социолошке вриједности његових дјела, посланица, историје Црне Горе, државних правних аката – Стеге и Законика, због пјесама које је написао, издавачка кућа „Светигора“ нашла је за сврсисходно и неопходно да у овом историјском тренутку, преко једног популарног издања подсјети ширу читалачку публику на улогу и значај које је овај човјек светог живота имао на цјелокупну друштвену стварност свога времена, а и касније.

Да је свети Петар Цетињски је, као и сви Петровићи, сматрао да су Црногорци честица српскога народа свједоче његове ријечи упућене кнезу Милошу Обреновићу 1829. године. Његова ријеч, изузетно моћна у његово вријеме, опстала је живи и до данас. Књига „*Свети Петар Цетињски – чудотворац и државотворац*“ је уз благослов *митрополита црногорско-приморског господина Амфилохија* из штаме изашла ових дана. За ову књигу је битно и то што се први пут неко сјетио па избројао да у Црној Гори имамо пет храмова који су посвећени светом Петру Цетињском, а њихове фотографије се такође налазе у књизи.

Као писац утицао је Свети Петар Цетињски доста на касније писце овог поднебља – *Петра II Петровића Његоша, Марка Миљанова, Стјепана Митрова Љубишу, Михајла Лалића, Чедо Вуковића*, па донекле и *Ива Андрића*. Несретни митрополит црногорски није имао мирнога дана. У држави у којој је он био владар, и законодавац и политичар, и филозоф и учитељ, и пјесник и владика, сву своју дјелатност засновао је на мудрој ријечи и личном примјеру и ауторитету. Његова ријеч била је и сабља и лијек, и благослов и клетва, и молба и жалба, молитва и вапај, ријеч њевоље и муке назначеног живота. Никада један владар није више служио своме народу.

Служећи свом народу и пером и језиком, и криком и сузом, и сабљом и молитвом, и ридањем и клетвом, и свим и свачим чега се латио и што му је на ум дошло, често је као Мојсије стајао сам наспрам свог крвавог стада које се клања златном телету. Његове „Посланице“ су истинско свједочанство, отворена књига за изучавање једног бескрајно сложеног кључног живота проведеног у даноноћном бдењу.

Предраг Вукић, професор

ЖИВОТ И РАД НА ПОЛЗУ ЦРНЕ ГОРЕ

Живот и рад св Петра Цетињског био је усмјерен, како је он написао у свом тестаменту, „на ползу Црне Горе и свега народа српског“.

Његов дух, његово дјело, његове ријечи требале би и данашњим генерацијама да буду путоказ шта им је и како им је чинити. Већина нашега народа на овим просторима као да не слуша глас светога Петра, светога владике. Зато нам и иде како нам иде. Учимо од њега, учимо од светога Петра Цетињског, читајмо његове посланице, његове пјесме, његова дјела и биће нам боље. Његов пут био је Христов пут примјењен на ондашње прилике у историјском распећу у коме је живио.

Нека му је слава и милост у вијекове.

У свом излагању, професор Предраг Вукић се опширније осврнуо и на живот, дјело, духовне и државне одлуке Петра I Петровића Његоша истичући у свим тим областима и њихов историјски значај.

(Из посланице св Петра Цетињског - 1823. г.)

Питали су једнога мудрога и просвјетенога человјека: који је пријатељ најбољи и која земља јест најбоља? Ови је одговорио да је добар сусјед најбољи пријатељ и земља да јест најбоља, која се најближе кући находи.

Ја мислим да је погодио... Ваши сусједи биће вам добри и најбољи пријатељи и ви ћете уживати њихову љубав и пријатељство, ако од своје стране будете равним начином соотвјествовали и учинили се достојни сусједске љубави и пријатељства.

25. 07. 2006.

- **НИКОЛА Ж. МАЈСТОРОВИЋ** – “Добитници Добричиног прстена”

Алтра Тодоровић ради у Херцег – Новом и у саставу има школу за учење језика и фирму која је досада издала три књиге.

„Добитници Добричиног прстена” је књига о глумцима, 80 година глумачког света у Србији, а преко 850 глумачких имена, рекао је на почетку програма **Мирко Тодоровић** представљајући издавачку кућу на „Тргу од књиге“.

Желидраг Никчевић, ријеч критике

ПЛЕМЕНИТА КЊИГА САЧИЊЕНА С ЉУБАВЉУ

Књиге попут ове имају свој дубоки смисао: да нас приближе тајни театра. Добри познаваоци позоришта, људи који с позориштем живе, често кажу да је карактеристична особина ове умјетности – пролазност. Да се оно најбоље, и најдрагоцјеније у театру – брзо заборавља. Да се заборављају ти блистави тренуци на сцени и око ње, најдубљи доживљаји, највећа остварења – све оно што позоришту даје снагу и што га чини јединственим међу умјетностима – да сва та магија ипак негдје нестаје, да иза ње не остаје ништа опипљиво, осим тог сјећања на тренутак љепоте.

Добри познаваоци такође кажу да та ефемерност уопште није мана, него врлина, јер се управо у том лебдењу чистог духа најумјетничкије живи, да је тај тренутни бљесак оно што нас највише ослобађа.

Оставићемо, наравно, ту расправу по страни, мада је она добар увод – јер, пред нама је књига која жели да сјај театра и судбину његових великана ипак нечим фиксира, да некако исправи ту малу неправду, да забиљежи и оно неухватљиво, оно за шта постоји опасност да ће га прекрити заборав, како се то иначе дешава са људским судбинама.

Пред нама је једна веома племенита књига - **«Добитници Добричиног прстена»** - коју је сачинио господин **Никола Ж. Мајсторовић**.

Он је ту књигу (о 21 добитнику највеће награде и са 303 анегдоте о њима) сачинио:

- са огромном љубављу – као да је у питању нека фамилија.
- из непосредне близине, јер је све јунаке добро познавао, са свима био близак пријатељ, дијелио са њима добро и зло
- написана је изванредним стилем, питко и занимљиво, са финим осјећајем за мали заплет и поенту, за хумор прије свега али и за тугу која прати сваку пролазност, а ону позоришну нарочито
- Ово је књига са безброј важних и озбиљних информација о нашем театру – нису ту само анегдоте, него и прецизни а ефектни описи читавих каријера, ту су образложења награда, захвале, готово све што је везано за историјат Добричиног прстена.

Спријечен да допутује у Херцег Нови, аутор књиге **Никола Ж. Мајсторовић** упутио је организаторима „Трга од књиге“ и публици телеграм у коме је између осталог навео:

Радујем се што поздрављам дивне грађане Херцег – Новог, града Нобеловца **Иве Андрића**, града **Зуке Цумхура**, сликара и писца, града светлости, сунца и мора, а који овом приликом први присуствују премијерној промоцији моје антологијске књиге "**Добитници Добричиног прстена**" посвећене у славу глумца, легендарног барда глуме, мага сцене **Добрице Милутиновића**, а у част 125-тогодишњице његовог рођења.

Први златни Добричин прстен добио је великан глуме **Љуба Тадић**, на стогодишњицу рођења Добрице Милутиновића 1980. године, а најмлађи добитник је **Светлана Бојковић**, која је ово признање добила јубиларне 2005. године.

Енциклопедијска књига "Добитници Добричиног прстена" на 371 страни садржи: скицу за портрет добитника прстена, одлуку жирија о додели награде, беседу добитника и креације, позоришне критике, награде и око 15 анегдота о сваком добитнику.

Велику радост сам доживео ове 2006. године у мају месецу, када ми је најлепши поклон, за 79. рођендан учинио мој велики пријатељ, извршни издавач и уредник, господин **Мирко Тодоровић Ера**, песник позоришта – када је моју књигу дао у штампу и то у тиражу 790 примерака.

Прослављени маестро позоришне режије **Мирослав Беловић** пише: ... "Никола Мајсторовић, састављач позоришних збирки анегдота, у којима има правих бисера, здравог и људског смеха, ублажио је бриге појединих читалаца, он је тиме учинио видарско дело, јер – смех лечи и зло пречи".

И ми додајемо: мање суза, више љубави и смеха и биће за све лека!

Наш велики комедиограф Бранислав Нушић поручује: "Смејмо се, то је једино задовољство, смејмо се, ма ионако је малозадовољних! Питате ли коме? – та прво себи, онда оном до себе, па оном више себе, оном што је пред вама и онеме што иде за вама!"

Не заборавите добитнике Добричиног прстена, а читајте и анегдоте и уживајте!

Док је света и века биће глумаца, позоришта и анегдота! Живели!

Жао ми је што не могу да будем присутан, али сам у мислима са вама, срдачан поздрав, Ниџа Мајсторовић.

Одабране анегдоте и приче о глумцима, добитницима Добричиног прстена, на промоцији књиге читали су Слободан Бештић и Драгана – Даца Дабовић.

УЧЕСТВОВАЛИ У ПРОГРАМИМА „ТРГА ОД КЊИГЕ“ 2006.

Андреа Стоиљков, вокални солиста
Александар Бубања, гитара
Сања Ковачевић, флаута
Вокална група „Врело“ – Рума
Вокална група умјетничког центра АС
Чланови КСЦ „Диано“

Програме „Трга од књиге“ 2006. су водиле:

Драгана Влаовић и Жељка Чепић

25. 07. 2006.

- **БОРИС АКУЊИН**: 50 година живота и 10 књига

Биљана Вићентић, преводилац романа «Љубавница смрти»

ДЕТЕКТИВСКИ РОМАН И ПОСТМОДЕРНИСТИЧКО ДЈЕЛО

Борис Акуњин (Григорије Чхартишвили), аутор чувених романа о **Ерасту Фандорину**, по професији је јапанолог, радио је као заменик уредника часописа «**Страна књижевност**» дуго година, преводио с јапанског и енглеског језика. Детективске романе је почео да пише да би забавио своју супругу, иначе љубитељку криминалистичких романа. Пре него што је приступио писању детективских романа, Акуњин је дуже време радио на монографији «**Писац и самоубиство**» (која је ове године изашла на српском језику у издању Информатике у Београду). Ради се о повеликој књизи, истраживању о феномену суицида, самоубиства уопште, а нарочито о самоубиству међу уметницима, филозофима, писцима, другим речима, људима од пера, који најчешће и објасне свој трагични поступак некаквом белешком, писмом, песмом. Саставни део књиге чини речник литературицида са 363 одреднице (за српско издање је професор **Јован Пејчић** додао 13 одредница). Пошто је овај посао био веома мучан, Акуњин је морао да се некако удаљи од теме, уради нешто «лакомислено», да се поигра.

Тако је и почео да пише детективске романе под псеудонимом **Б. Акуњин**. У прво време се није знало ко се крије иза тог имена, нагађало се у литерарним круговима који је савремени руски писац у питању. Његово право име је убрзо откривено, писац није ни желео мистификације, једноставно му је било потребно време да сам прихвати себе као писца детективских романа. У руској књижевности се, па и светској, овај жанр сматрао ипак мање вредним у уметничком погледу.

Акуњину је пошло за руком да створи некакву «средњу» књижевност, књижевност која је прожета читавом великом руском књижевном традицијом, а опет није оптерећена њоме, «лака» је. Сам Акуњин чак скромно себе не назива књижевником, већ белетристом.

Акуњинов опус засад чини неколико «пројеката». Најзначајнији су **Авантуре Ераста Фандорина** (сви романи су преведени на српски, последњи још није објављен) и **Провинцијски детективски романи о монахињи сестри Пелагији** (у плановима издавачке куће Информатика за најскорију будућност).

Романи о Ерасту Фандорину су сви хронолошки повезани, говоре о стварним догађајима из руске историје последње деценије 19. века. Главног јунака, Фандорина, његов живот и напредовање у царској служби пратимо од првог романа. Битне ставке сваког романа су одређени стварни историјски контекст, јунак Фандорин и његов приватни живот и служба и криминалистички сиже, све ово обрађено у одређеном одабраном жанру. Рецимо, радња романа **«Левијатан»** дешава се на броду, Акуњин овде пародира, имитира, рецимо, криминалистички жанр романа **Агате Кристи**. Одабрани жанр диктира и стил писца и језик јунака.

Неколико речи и о јунаку Фандорину. Нека врста супер-јунака, мешавина руског интелектуалца-романтика, енглеског џентлмена и јапанског самураја, увек с укусом, модерно одевен, честит, веран цару и претпостављенима, иако размишља и о несавршеностима руске империје, често је усамљен, иако веома занимљив женама, има среће у хазардним играма, никад не губи, с великим дедуктивним способностима, а с друге стране понекад муца, моралан («благородни муж», каже Акуњин), хришћанин, али са значајним примесима будистичких погледа на свет (однос према смрти, части и сл.).

Акуњин се може читати на разне начине: и као детективски роман, и као постмодернистичко дело за чије разумевање је потребно уложити одређени напор и ангажовати своја знања из књижевности, и не само књижевности. Ма како проценили Акуњиново списатељско таленат, чињеница је да он представља постмодернистички феномен: он користи све појаве културе и субкултуре као литерарни предложак. У свом најновијем роману Ф. М. Акуњин се не ограничава на жанр и оквире које му роман поставља, јер у игру и потрагу за некаквим изгубљеним прстеном укључује и читаоце. Роман се иначе састоји од две сижејне линије: прва прати препреке на које наилази главни јунак у потрази за изгубљеним рукописом романа Достојевског «Злочин и казна», тј. првом верзијом тог романа за коју се мислило да је писац уништио; друга сижејна линија представља саму ту верзију романа **«Злочин и казна»**, тј. Акуњиново верзију догађаја везаних за Раскољниковљев преступ.

Информатика је издала до сад 10 Акуњинових књига, све су лепо опремљене, садрже богат појмовник из руске културе и историје. Преводаца **Соња Бојић** је за превод првог Акуњиновог романа **«Азazel»** добила награду.

До сада су у Русији по Акуњиновим романима и сценаријима снимљена три филма. Први је телевизијски филм **«Азazel»**, други **«Турски гамбит»** и трећи **«Државни саветник»**. «Турски гамбит» је побио све руске рекорде гледаности. «Државни саветник» је рађен у студију **Никите Михалкова** који и игра једну од важнијих улога у филму. Чувени руски глумац **Олег Мењшиков** игра самог Фандорина.

Желидраг Никчевић, ријеч критике

Ми вечерас имамо доста тежак задатак да у кратком времену представимо писца о којем већ постоје милиони информација, који је за само неколико година од прилично анонимног есејисте постао планетарни феномен, један од најпопуларнијих и најчитанијих не само у Русији, него је његов успјех стигао и до Холивуда.

Постојао је дакле Григориј Шалвович Чхартишвили, човјек веома начитан и образован, и прилично академски настројен – и он је једнога дана одлучио да почне са писањем романа који ће бити веома забавни и веома популарни, а да се у њима ипак сачува висок списатељски квалитет.

Услиједила је серија детективских романа, по свему изузетних остварења, под псеудонимом Борис Акуњин, и Русија је била практично покорена. А онда су дошле на ред друге земље.

Сам Акуњин никада не каже: «Ја сам висока литература и намјесник нечега на земљи.» Напротив, он тврди да само прави добре пројекте. Он је као глумац. Мијења маске и костиме.

«Чхартишвили је очигледно паметан човјек, а Акуњин је његов индивидуални know-how.»

Није важно да ли је то пројекат или није – важно је да то заиста функционише. И ево, Акуњин је постао нека врста нове руске иконе.

У текстовима Акуњина постоји извјесна доза самоироније, а у филмовима се то некако изгуби. Као да га постављају сувише озбиљно. А без елемената игре и хумора, Акуњин не звучи потпуно аутентично. Њега не можете поставити као Толстоја.

Акуњин је оно што у Музиловом роману «Човјек без особина» називају државним писцем. Он се идеално уклапа у то опредјељење. На питање: А ко је код вас у Русији данас писац? обавезно следи одговор: Борис Акуњин. Као и на питање. А ко је код вас режисер – одговор: Никита Михалков.

Акуњин такорећи оваплоћује неколико државних установа путинске Русије. Прва и најуспјешнија: постати конкурентноспособна земља. Акуњин је то у потпуности.

Током двије вечери „Трга од књиге“ приказани су филмови „**Турски гамбит**“ и „**Државни савјетник**“ као и петнаестоминутни интервју са Акуњином током кога је он рекао „**Веома ми се допада југословенска опрема мојих књига. Дјело прате коментари који помажу да се оно боље схвати, а тога нема у другим земљама**“.

26. 07. 2006.

• **ЖИКА БУЈУКЛИЋ – “Forum romanum”**

Др Невенка Богојевић Глушчевић, о дјелу “Forum romanum”

ДЈЕЛО КАО ПУТОКАЗ, ПРИРУЧНИК, ЕНЦИКЛОПЕДИЈА

Ово дјело је по много чему ново, по много чему значајно и по много чему путоказ за нас који се бавимо романистиком и римским правом па и за оне који се баве антиком.

Ново је првенствено за педагошки рад на Универзитету, зато што приказује римску правну прошлост на посве другачији начин. Прошлост нам изказује кроз садашњост једног шетача по Форуму који нам заправо говори о држави, о праву и ономе што представља римски живот. За наше студенте права, иначе не баш велике љубитеље антике у последње вријеме, велика је ствар када им то вријеме појасните на тај начин да се они уживе у ту стварност. Болоњски процес је довео до тога да студенти Римско право уче на начин који се много разликује од старог, ова књига растерећује оно чиме су старе оптерећивале годинама.

Други врло важан и крупан помак који је дјело учинило јесте у методолошком приступу. Књига професора Бујуклића је писана на атипичан начин. Она је истовремено и приручник и енциклопедија и водич и занимљиво штиво и нешто што се чита, а да не застанете читајући даље.

Наћи ћете међу корицама 700 одредница о скоро свим питањима везаним за државу, за право, религију и митове. Ја могу да кажем да сам све то читала у даху, а и други су изнијели низ занимљивости, не само стручне природе већ и оних које су везане за живот. Колега Бујуклић је показао да је Римско право свакодневни живот.

Изузетна вриједност ове књиге је у томе што је она обрадила римско право, римску државу, религије и митове на начин који је у потпуности нови тренд истраживања те врсте. Колега Бујуклић је имао смисла у комуникацији са студентима и осталим читалаштвом. Објаснио је римску државу и римско право не на начин класичних подјела, него на начин помоћу којег нам је скоро свакодневицу пренио у прошлост, или прошлост у нашу свакодневицу...

Језик којим је писана ова књига је потпуно прилагођен читаоцу, студентској популацији али и сваком другом ко је заинтересован за ову област. Студент чита књигу тако, да када се замори од стручног текста, може једноставно да га остави и узме неки лакши .

Књига професора Бујуклића која је подијељена на три дијела – *студија о форуму, појмовник и извори* – чини да студент може док чита форум, као уводну студију, да нађе појам који га посебно интересује и на крају да нађе и извор који то поткрепљује.

С друге стране, сваки правник треба, на неки начин, да буде и оратор. Наша свакодневица казује нам између осталог да је можда тај дио приватног права који потенцирамо, који је највише и ушао у модерно право, заправо велика похвала мом колеги, јер је многе инстуте римског и јавног права, многе институције и институте из живота, изнио на видјело чиме би се могло објаснити да је европска баштина не само римско приватно право конципирано на римском праву, него и многе институције јавног права које постоје и данас.

Вјерујем да ће колега Бујуклић у будућности направити још једно научно дјело којим ће оживјети римски форум из оног периода када је римска култура била ближа другим културама и када су на римску културу утицале друге, првенствено грчка култура.

Проф. др Жика Бујуклић

КЊИГА НАСТАЛА ИЗ ЉУБАВИ ПРЕМА ИСТОРИЈИ И СТУДЕНТИМА
--

Ја сам кривац за ову књигу и тих 600 страница сам ја написао, не да бх мучио студенте, не да бих им отежао живот, јер ово није уџбеник већ приручник. Поред свих награда које сам добио за књигу једно стављам испред њих, а то је да је ова књига приручник за лакше студирање. Првих 1000 примерака продато је одмах, у првом издању и то је мени највећи комплимент, посебно зато што је та књига написана из љубави према књизи, према студентима, према историји, и то не оној досадној која се чита да би човек био паметнији, него из љубави према историји која служи да објасни садашњост.

Заблуда да је римско право прошлост и да није отребно је велика и у њу улећу сви који тај предмет потискују и стављају га по страни, али те грешке ће се осетити кроз неколико година. Врли мондијалисти нису прочитали ништа из прошлости јер све што покушавају да створе у античком Риму је већ постојало. Једно право, једна вера, један језик, једна новчана јединица – то је све постојало. Културе и цивилизације које су нестале не могу да говоре о себи, али су Римљани наставили да живе и за собом оставили траг који је темељ европске културе и цивилизације.

Сви треба да схвате да континуитет постоји до дан данас, а у средњем веку је дошло до рецепције и примене римског права. Ми који хрлимо према Европи треба да се сетимо ко смо и шта смо.

Долазећи из Будве у правцу Херцег – Новог пролазили смо поред аеродрома у Тивту. Мало људи који се не баве историјом знају да се ту налази Светомихољска Метохија, да је то било средиште Зетске митрополије, и да је управо ту нађен Иловички рукопис светосавске Крмчије. Шта је то него темељ наше правне културе светосавске која је управо омогућила да се темељи на основама византијске, а шта је опет византијска него источно римско царство, јер је Византија потпуно погрешан назив који је настао у последњих 200 година. Ни у једном извору се они нису називали тако већ Ромејима, а царство је било ромејско царство. Ако се тако гледа историја схвати се да ове књиге нису прошлост него битно научно дјело. То је оно што ми живимо и данас, само ако успемо да схватимо све те везе.

На малом тргу, малом форуму, на неких стотињак метара се налазио центар свијета – обично се каже сви путеви воде ка Рим, а то је потпуно погрешно јер сви путеви воде од Рима, од римског Форума и шире се дуж целог римског царства. Они су створили путеви који су данас темељи других путева и када данас седнемо у брза кола и возимо аутострадама многи немају појма да су то они исти путеви које су трасирали Римљани.

У римском форуму се налазило седиште трговине, духовности, ту су се налазили најважнији храмови, а сав тај тријумф није организован да би се величао владар него да би се величао онај који је на врху брега, изнад, *forum romanum*. Изнад је био бог Јупитер. Њему су се приносили дарови, њему се приносила жртва, а ако он прихвати дарове и победника, тек је онда он тријумватор.

На том тргу су се налазиле базилике, ту су организована суђења и управо су та суђења примери најбољих оратора, најбољих говорника.

На том истом тргу су се одигравале и кржаве гладијаторске борбе.

Моја књига је плод тридесетогодишњег рада са студентима. Плод великог искуства. Она је појмовник који се може читати са било које стране, тако да читалац кроз лабиринт стиже до одређеног знања. Ја кроз време покушавам да му испричам причу о римском форуму кроз његово дуго временско трајање. Професор Бујуклић говорио је и о некадашњој и о данашњој борби за останак ове области на нашим Факултетима.

- Одломке из књиге читао је глумац из Подгорице, Дејан Ђоновић.

26. 07. 2006.

- **МИРКО ДЕМИЋ – „Слуге хировитог лучоноше“**
Ненад Шапоња, о роману Мирка Демића

РОМАН У ДВА ВРЕМЕНА

Карактеристика Демићевог прозног израза јесте један високопозициониран прозни пледоаје који подразумева вишак стварности, стварности коју уређује писац. Пратећи га, видите да се непосредни живот у литератури умножава и то на један високо специфичан начин. Његов нови роман „Слуге хировитог лучоноше“ има сложену структуру, дешава се у два времена, с једне стране имамо новинара избеглицу учесника нашег времена који је дошао у Крагујевац, знамо у каквим околностима деведесетих година, и он покушава да служи истини, покушава да пише оно што види, оно што он препознаје као стварност. Имамо и текст који је његово трагање, његова опсесија, приватна игра, његово платно на којем пројектује ствари свог живота пратећи и правећи имагинарну биографију једног другог новинара који је трагично страдао у сличним околностима, али 50 година пре него његов колега Ђурувија, рецимо.

Врло актуелно и врло прецизно Демић прати оно што се дешавало пола века раније. Ту имамо и једну малу бајку, бајку једног малог града, испричану стилским, хуморним језиком, питким и бистрим. Имамо причу о човеку који је себе звао *југословенски Ганди* у време док је Ганди заиста живео и борио се за своје идеале. И Демићев јунак покушава да свет учини помало бољим, негде нам је због тога гротескан, негде нам је смешан, он при том није имао ни један разред основне школе, али је врло добро знао како се прави таблоидно новинарство, онакво какво имамо данас. Видимо и по томе колико су се ствари мало измениле.

Мирко Демић, о свом роману

НОВИНАРСТВО И ПРЕЛАЗЕЊЕ „ГРАНИЦА“

Десет година сам у Крагујевцу, избеглица сам и радим у библиотеци. То је чињеница којој могу захвалити настанак ове књиге. Писати о Крагујевцу, а не знати ко је све писао о том граду и какви писци су то писали је врло опасно. По природи посла, долазио

сам у додир са старим крагујевачким новинама и наишао сам на легендарни „*Одјек Шумадије*“. Он ми је скренуо пажњу на једну невероватну појаву у крагујевачкој средини, на човјека који је живео у Крагујевцу од 1925. до 1941. године, на крагујевачког Ганидја. Он се отимао једноличној слици јер се бавио хуманитарним радом и то с невероватном упорношћу, долазио је на десетине идеја како да дође до новца и исхрањује сиротињу. Његово поимање морала и новинарства је отишло у крајност и то ме одмах ставило пред дилему – шта урадити са човеком који себе назива југословенски Ганди. Тај мотив људи који желе да опонашају је стари мотив у књижевности, међутим он ми се учинио занимљив па сам покушао да сазнам због чега је њему важно да буде југословенски Ганди. Управо је због тога једна од тема ове књиге – тема опонашања.

Ганди обједињује и једну страшну судбину Крагујевца, судбину коју Крагујевац обележава и данас, то је трагично стрељање 1941. године у коме је и он страдао. Ганди, човек из најнижег и најсиромашнијег дела народа био је инвалид, није имао десну ногу, а борио се за радничка права, за сиротињу, то су само неки од разлога због чега сам написао ову књигу. Покушао сам да његову судбину видим кроз наше време, ту ми је послужило неколико новинара који су трагично настрадали у нашем времену. Ганди је био десетину пута тучен због својих текстова јер он је имао врло оштре критеријуме о крагујевачком моралу и понашању. Када би се Крагујевчани препознали у његовим текстовима, то су му песницама наплаћивали.

Новинарство је такође једна од тема ове књиге. Узео сам, да бих га објаснио, цитат да је новинарство брза књижевност. Рекао бих брза због тога што новинарство жели да опише свет, али мало ко од новинара зна ону границу и када се она прелази, када се вређа онај о коме се пише. И ми остали који читамо новине, такође не знамо границу љубопитства, колико је занимљиво читати новине и колико нас интересују туђи животи. Та наша опсесија туђим животима такође често може да пређе границе.

Желидраг Никчевић, ријеч критике

СРОДНОСТ ЊИХОВИХ И НАШИХ ВРЕМЕНА

Патетични наслов «*Слуге хировитог лучоноше*» је у ствари свјесни уступак теми, што би се рекло, силазак на њен ниво, усвајање не само њеног вокабулара него и њене симболне економије – сав тај патос који ћемо касније наћи и књизи, у свакој мисли и акцији њеног јунака *Пантовића Гандија* као да се концентрисао у ове три ријечи – *Слуге хировитог лучоноше*.

Мирко Демић је свом роману за сваки случај ставио поднаслов – *роман у настајању* – такође двосмислено - да би оправдао оно што је у суштини и хтио да постигне: лежерно, разуђено и на први поглед сасвим непретенциозно приповиједање, које се уопште не усредсређује на неки нарочит циљ него врлуда око своје теме, са свијешћу да прича никуда није кренула, па отуда нема ни бојазни да ће залутати. Међутим, овај Демићев приповједачки нехај је врло варљив, то је само један глобални утисак за непажљивог читаоца, а у ствари је Демићева реторика изузетно прецизна.

Ја стварно не знам, нисам ни питао, да ли је нешто од овога заиста објављено у тим фамозним «*Одјецима Шумадије*» и Заврзлами, да ли је документарно или није, у сваком случају је апсолутно аутентично. У сваком пасусу, у свакој реченици, непогрешиво пулсира тај дах и дух некадашњости, евокације су толико директне и ефикасне да понекад изгледа као да имате посла са чистим реализмом, а опет се читаво вријеме јасно осјећа да тај реализам лебди у некој пародичној аури, да све постаје лажно и мистификовано.

Ово је дакле прича о провинцијском крагујевачком генију новинарства, *Миловану Р. Пантовићу* званом Ганди, који у неколико година пред Други свјетски рат објављује лист «*Одјец Шумадије*», и у том листу чији је власник и уредник покушава да се обрачуна са свим могућим пороцима града, државе, друштва па и шире – човјечанства у цјелини. Тако Пантовић, без икакве школе, наравно, постаје пионир жуте штампе у Србији, и њен мученик, са невјероватним компликацијама по себе и неколико сарадника. Причу нам преноси други новинар, Јован Канела, који са своје стране има одговарајуће проблеме, у другом времену, овом нашем – не знам да ли да га назовемо предратним или послератним. Њихове судбине се донекле подударују, али је то ипак превише запетљано да би се дуже говорило о њиховој сродности. Много је већа и дубља сродност тих њихових и наших времена, иста општа друштвена клима, та шокантна психосоциологија коју Демић мало-помало изводи на сцену и подупире је невјероватним детаљима и приповједачким финесама за које ја у нашој савременој прози не налазим поређења.

Било је код нас књига о чудацима, рецимо *Милован Данојлић*, али овдје код Демића, као што сам рекао, та граница између чудног и нормалног уопште није јасна, ту постоји таква офанзива мистификација да преко њих стижемо директно у реализам, или обрнуто, из неког повишеног, продубљеног (и документованог) реализма спонтано стижемо до потпуне мистификације, до комплетног апсурда.

Пантовић – Ганди страда, нико га не разумије, нико не поштује, све његове идеје, или пројекти, по правилу пропадају – а тако су логични, тако инспирисани чистим милосрђем и хуманомшћу.

26. 07. 2006.

- **“ПРАВОСЛАВНИ ПОЈМОВНИК”**

Др Ирена Арсић, о „Православном појмовнику“

ЕНЦИКЛОПЕДИЈСКИ РЈЕЧНИК

Ненад Новаковић је за ову књигу променио своју улогу, у „Бесједи“ је главни уредник и уредио је многе друге књиге, а овдје се прихватио тешког и заморног посла да састави један енциклопедијски речник.

Да би обавио тај посао ваљано, он је морао, што је и урадио, да суочи многу литературу. Код оваквих књига никада не полазите од почетка, увек се користите већ објављеним књигама, већ објављеним речницима, азбучницима и разноликим сторијама што је и наведено у тексту који прати „Православни појмовник“.

Поред тога Новаковић је морао да направи списак различитих појмова, односно да редигује значења крајње коришћених појмова у смислу развоја језика, а такође уведе и нове фреквентније појмове, посебно, како он каже, историјски везане за историјске личности са овог тла.

Тако „Православни појмовник“ на више од 250 страница садржи преко 700 различитих појмова, али и мапе наших крајева, белешке о српским епархијама које су некада постојале а данас их нема, хронолошки поређане догађаје из историје цивилизације, белешке о првим хришћанским владарима у Рашкој, Дукљи, касније Србији, Црној Гори...

Ненад Новаковић, о „Православном појмовнику“

НАЈТРАЖЕНИЈА КЊИГА НА ТРГУ

Пријатно сам изненађен чињеницом да је књига „Православни појмовник“ протеклих ноћи најтраженија на Сајму, али и непријатно јер сам остао без иједног примјерка па сам морао да се постарам да ми из Бања Луке донесу још неколико примјерака.

Књига је настала јер сам протеклих година јасно увидио шта недостаје мени, новинарима, шта недостаје нашој дјечи. У сарадњи са владиком Григоријем четири године сам радио на „Православном појмовнику“. Прилагодили смо га мјери која је негдје између световне и духовне потребе, али тако да буду задовољене обје стране на један рационалан начин и да то буде књига за свакога.

Уочио сам да многи од нас поједине термине из ове области као и из других уосталом препознају, али не познају њихову суштину. Временом је језик „побјегао“ од основног значења ријечи (или Ријечи, писане великим почетним словом) па се може поставити питање: да ли то што добро чујемо заиста и препознајемо у појмовном смислу? Примјера ради израз душа данас се употребљава и у смислу када нешто треба „издушити“. Појам исповјест је вулгаризован, заклињање Богом постало је наозбиљна узречица која никога не обавезује. Рај се данас препознаје за столом пуним изобиља, а богослужење и богослужбене књиге примјењују се, помињу и користе само у ријетким приликама.

Значењска прецизност многих термина из историје цркве и цивилизације уопште губи се у свакодневном говору, а неке чињенице падају у заборав.

Појмовник је због свега тога замишљен да буде књига при руци, за подсјећање и свакодневну употребу. Жеља нам је била да се на једном мјесту, међу истим корицама нађу најчесталији појмови везани за православље и хрићанство уопште, термини који су се употребљавали кроз историју али су и данас присутни и у свакодневном комуницирању.

Догоди нам се понекад да се упитамо шта конкретно значи неки израз, или шта је суштина неког религиозног чина, па чак и то како се треба понашати у одређеној прилици. Намјена ове књиге је да у таквим ситуацијама помогне ономе у чијим рукама се нађе, или да га бар упуту гдје ће о ономе што га занима најлакше наћи најпотпуније одговоре.

Број података, термина, објашњења уврштених у овај приручник никако не затвара могућност његовог сталног допуњавања и даљег трагања за оним што би још било интересантно. Напротив! Приређивача ће радовати ако сваки корисник књиге буде дописивао све оно што би употпунило азбучни појмовник православља. И на крају, нагласио је Новаковић књига није збир догми али њен циљ између осталог јесте да онај који је чита спозна како се треба понашати и како да не гријешу.

27. 07. 2006.

- **РИДИГЕР ЗАФРАНСКИ** - “Зло или драма слободе”

Зоран Живковић, о књизи „Зло или драма слободе“

Свака ријеч на овом простору је прилика да се понешто каже и о средини у којој смо. Свакако је пре свега ова манифестација својеврсни омаж овом граду јер Херцег – Нови који је запамтио и лепша времена прлази посебним искушењима времена али истрајавање на овим програмима, концепцији, култури уопште, што је на неки начин најбољи показатељ да је ова средина још давно укорењена у онај основни културни мејнстрим који припада овом простору и неким другим просторима.

САВРЕМЕНЕ ИЛИ ТЕМЕ КОЈЕ УЗНЕМИРУЈУ

Двадесети вијек кога је својим дјелом најавио на својеврстан начин њемачки филозоф **Фридрих Ниче** је запамћен по веома опречним резултатима. Два опречна резултата су чињеница да је то био изузетан век развоја савремене светске цивилизације али уз те цивилизацијске успехе имали смо век ратова, катастрофа, два светска рата, и на крају 20. века незамисливе економске сукобе на простору целог свијета, па и овде код нас.

Зло је доживело нову еманаацију и то на начин који се мало очекивао рачунајући на ту концепцију развоја историје као перманентног напретка. Управо та тема, поред оних основних тема које култура по природи значи, постала је опсесија савременених интелектуалаца, наравно и код нас, и у земљама које су високо развијене, које не дотиче на такав начин на какав је нас дотакла у последњим деценијама, та количина историје.

Али, не промовишемо овде једну тему која је савремена опсесија, промовишемо по први пут једног писца, немачког интелектуалца, чија је судбина, животно искуство и све оно што је постигао више него инспиративно и за наш простор. **Ридигер Зафрански** је звезда немачке телевизије. Он учествује на сајмовима, расправља, разговара и он је оно што би данашњи филозофи, помало херметични, не дозвољавајући да се филозофија отме из своје

традиције, назвали улез у филозофију. Али, ако већ употребљавам ту реч, рекао бих да је он добродошао улез. Када бих извукао нешто есенцијално што би описивало његов стил, његову појаву, а то чињеница коју ја волим да говорим, то је филозофско у поезији и поетско у филозофији. На неки начин та метафора осликава њега и ову књигу и морао бих да се задржим на биографском методу.

Књига о Шопенхауеру коју је он написао и промовисао њега је просто промовисала у велику звезду немачке културе. Та књига је преведена на двадесетак језика. О њему говоримо први пут у Херцег – Новом, а ускоро ћемо говорити о њему и први пут у Београду јер га још нисмо промовисали, јер никако да он дође.

Други круг питања којима се Зафрански бави у својим књигама су савремене теме, или теме које узнемирују савременог човека. Књига „*Зло или драма слободе*“ је била једна од идеја за превод. Друга је била „*Колико је потребно глобализације савременом човеку*“. Та врста ангажмана једног немачког интелектуалца који има сјајно филозофско образовање и таленат просто немају поређење у немачкој савременој култури.

Као једном важном интелектуалном жанру, Зафрански је повратио лепоту на један посебан начин. Након таквих промишљања савремених тема и биографија које је објавио показао је и једно сјајно образовање али без сумње и књижевни таленат.

У нашој издавачкој кући, имали смо жељу да преведемо и тај начин писања који је он воспоставио у Немачкој и који бисмо желели да овом књигом покушамо да афирмишемо и код нас. Значај ове књиге је дакле поред промовисања једног писца и промовисање једног начина писања.

Саша Радојчић, преводилац

Био сам мало скептичан када сам чуо да књига Ридигера Зафранског треба да се представља на једном тргу јер се обично књиге из филозофије представљају малом кругу људи, зналаца, а онда сам се сетио Сократовог учења и његовог бављења по трговима па сам схватио да то и није тако немогуће учинити.

ПРИПОВЕДАЊЕ ФИЛОЗОФСKE ПРИЧЕ

Зафрански је поред тога што је филозоф, интелектуалац, писац, и телевизијска звезда јер води једну популарну телевизијску емисију и доводи важне госте и бави се горућим темама савремене културе, уметности, морала...

Књига је превода на језик који сви овде разумемо и представља дело једног важног аутора. Зафрански је ове године добтник најзначајније награде која се додељује на немачком

говорном подручју, а већ неколико година је немачки академик. Књиге које би вредело поменути поред *Хофманове биографије* која је његово прво велико дело су и биографије *Шопенхауера*, *Хајдегера*, за биографију *Фридриха Ничеа* је добио две Ничеове награде, једну у Италији, другу у Немачкој, и огромна *Шилерова* биографија.

Поред тих књига он пише и књиге на културно актуелне теме, а „*Зло или драма слободе*“, друга је „*Колико је потребно глобализације савременом човеку*“, а трећа „*Колико је истине човеку потребно*“.

Шта читаоца може да привуче књизи која носи назив „Зло или драма слободе“? То су наша искуства која имамо са злом, наша историјска судбина, наше осећање понора у самом човеку који никако не можемо да превазиђемо. Управо та реч – понор – је нафреквентнија реч у овој књизи уз речи зло и слобода. Чињеница је да зло постоји и то је један стари филозофски, теолошки, уметнички, културни, људски и сваки други проблем. На тај проблем се најчешће одговара тако што се хвали Бог и каже се да иако зло постоји у свету, Бог је добар. Он разматра различите ауторе током историје. Један интерес је зло као резултат такве сазданости Бога и човека кавих они јесу. Зафрански сасвим одређено хоће да каже да је зло нешто што иде под руку са човековом слободом. Зло које прати човека је нека врста цене коју он треба да плати јер је слободан. Док је био у Рају, човек није знао за зло, оног момента кад је окушао плод са дрвета сазнања, када је учинио прво зло, први преступ, када је први пут погрешио – стекао је сазнање, стекао је слободу, са сазнањем и слободом из човека је, тумачи Зафрански, произишло зло. То је једна страна медаље коју аутор тумачи, а тиме хоћу да кажем да је друга страна заправо покушај да се оправда сам човек као метафизички извор зла који постоји у свету.

Зафрански не излаже једну класичну филозофску интерпретацију, он чини нешто друго, он приповеда једну филозофску причу.

Критичари који су се освртали на ову причу, није им потпуно јасно ком жанру ова књига припада. Рекли смо, то је есејистика, али да је ли то књижевна есејистика или филозофска есејистика, да ли Зафрански овде слободан писац или је човек са филозофским образовањем, дакле филозоф? Или нешто између? Или и једно и друго? Пре ће бити да је и једно и друго. Главни јунаци нису појмови него идеје и носиоци тих идеја.

Књига је заиста врло инспиративна и за читање и за размишљање, једна, ако смем то да кажем за једну филозофску књигу, што ова јесте, једна узбудљива књига, што ретко можете да чујете када је реч о филозофији. Књига завршава обећањем, уствари оправдањем, али обећањем за које вама није јасно да ли га он даје, или га ви дајете неког другом тако да је и вас увукао у игру.

27. 07. 2006.

• РОБЕРТ МУЗИЛ “Човјек без особина”

Тања Поповић, о књизи „Човјек без особина“

ПРЕВОД КОЈИМ ДОБИЈА НАША КЊИЖЕВНОСТ

Ко је заправо Роберт Музил и шта би било занимљиво рећи о њему? То је човек који својевремено живео са уклетом или проклетом ером, човек који се бавио историјом Европе и који је покушавао да сазна шта све Европа на почетку 20. века чини сама себи.

Роберт Музил потиче из једне малограђанске породице која није обећавала да из њених оквира потекне човек какав је Музил заиста био. Школовао се прво у војничким школама, а касније дечачким школама, да би потом врло брзо приступио изучавању филозофије и педагогије и да би докторирао управо из ових области. Музил почиње да објављује и у почетку, објављује врло занимљиве еротске новеле. Касније почиње да пише своје животно дело, по свему судећи – „*Човек без особина*“ које није преведено, а које није ни завршио. Оно што можемо да закључимо на основу накнадног ишчитавања читаве грађе јесте да он 1918. године почиње да истражује идеју, затим прве делове објављује 1930. године, а 1932. други део. Кажу да је и тај други део био незавршен, да би се касније остатак нашао у његовој заоставштини.

Врло значајно и врло мудро Музил промишља своју епоху. Двадесетих година минулога столећа многи приповедачи почињу да разлучују о томе шта је то нагнало Европу да ступи у тако крвави рат какав је био онај на почетку 20. века. Покушава да одгонетне шта се то дешавало и каже да по први пут осећа ужасну колективну срамоту. Осећао је и да су сви у једнакој невољи. Верује у праведан поредак и верује да ће Европа успети да пронађе начина да устроји тај поредак. Сматра да је појава фашизма била нека врста цивилизацијске реакције на ту убрзану и наметнуту индустријализацију. Приметићемо да је и политички догађај, историјски догађај, развој науке итекако имао утицаја на Музилово стваралаштво, наравно не само његово. Психоанализа и склоност ка испитивању човека нарочито ка ономе што је нагонски, што је потиснуто код њега. Такође је неко ко се бави политичким темама као што покушава да открије који су то елементи у савременој

филозофији који би на овај или онај начин могли да утичу на формирање једног новог погледа на свет. У том смислу, када говоримо о роману „Човек без особина“ примећујемо једну тенденцију која се везује за роман XX века. Чини се да роман XX века избегава да буде приповедачка проза, проза која приповеда већ се бави темама на један нов и одређен начин. Реч је и даље о подражавању стварности, али се то сада чини на један другачији начин. Роман као да покушава да замени филозофију и понуди оне одговоре које заправо филозофија до тада јесте нудила стварности. Покушава да тумачи свет. Роман губи својство занимљивости у оном традиционалном смислу речи, он сада анализира свет око себе, и што је већа ширина проблема и саме стварности то су и ти проблеми били гломазнији и утолико компликованији. Сам проблем приповедања је такође различит, долази до одвајања перспективе и сасвим другачијег сагледавања вербалног. Примећујемо такође неке друге врсте и одлике које су нове. Користи се масовна иронија, пручавају се уметности на начин који може да се преточи у једно књижевно дело. Све то примећујемо код Роберта Музила у његовом делу „Човек без особина“.

Последњих година свог живота Музил је пратио судбину земље и нације и то оног дела који су се побунили против фашизма и имали прилично различите погледе на свет у том тренутку. За њим је остала невероватна грађа. Његова супруга, позната сликарка *Марта Музил* каже да је после његове смрти нашла око 10 000 страница рукописа са којима није знала шта да ради. Изгледа да Роберт Музил није мислио да ће икада умрети па није оставио никакво упутство за собом. Занимљиво је да је Музил водио дневник од своје осамнаесте године и то је огромна грађа. Тај дневник нам омогућава да тумачимо и ово дело и његове друге текстове на потпуно другачији начин. У почетку само покушава да анализира свој унутрашњи живот и интиму, а касније се окреће другим проблемима и жели да се бави изучавањем уметности, а после и политичким проблемима, посебно изгнанством. Овај његов роман није довршен, али поставићемо питање који је то роман XX века завршен. Шта можемо сматрати завршеним романом, а на ту тему се праве и одређене пошалице. Питање и за ово дело је - шта је завршетак романа – да ли је могуће да се ово дело завршава онда када се распада Аустроуграска?

Иако је ово дело есејистичко и филозофско основна црта фабуле је да главни лик покушава да промишља свет око себе и његова судбина се састоји од две равни. Једна равна је та прва, политичка, дата у алегоријском смислу, а друга је љубавна, интимна прича која није дата на сентименталан начин. Пратимо распад Аустроуграског царства и у исто време надилажење еротског и емотивног које Музил уздиже на један ниво религије и истовременог повезивања оног што је еротско и етичко. Овим преводом и наша књижевност добија много.

Већ дуже времена, па скоро од кад ја памтим, у одређеним нашим књижевним круговима који држе до себе могли сте повремено чути мишљење да је Аустријанац Роберт Музил један од највећих, ако не и највећи прозни писац двадесетог вијека.

Притом, наравно, о самом Музилу се код нас врло мало знало, али је та мистерија на неки начин само доприносила повјерењу у тако високу оцјену.

У старој Југославији постојала је она чувена едиција њемачког романа, загребачка, гдје је Музил представљен романом *«Пометње гојенца Торлеса»*, а ту су биле и оне приче о женама – *«Португалка»*, *«Тонка»* и она трећа – али је то ипак био превод на хрватски а не на српски језик.

Не бих да претјерујем у том смислу, наравно, да се све ту разумије, и вјероватно је тај превод за Хрвате сасвим добар, потпуно задовољавајући, али за говорнике и читаоце српског језика не. Изгледало је то доста компликовано, и мене је рецимо Музилова проза веома привлачила али никад нисам био сасвим задовољан.

Укратко, хоћу да кажем следеће: ми до сада, до овог Живојиновићевог превода, просто нисмо имали довољно материјалних доказа за тврдњу да је Музил један од највећих писаца двадесетог вијека, а сад их имамо.

Превод ове књиге на српски језик је сам по себи величанствен, заиста епохалан културни подухват, а пошто је урађен на овако квалитетан начин, сви који су у томе учествовали заслужују честитке. Посебно, наравно, преводац, господин Живојиновић, који је потврдио свој врхунски реноме, и помогао нам – не само нама него и будућим генерацијама читалаца, да овог великана европске књижевности читамо у свом језику, и да се он у том језику осјећа, да функционише у складу са својом огромном умјетничком, филозофском и реторичком снагом.

Сад да кажемо нешто и о самом Музилу, о томе како он пише. И то није нимало лак задатак. Овај мега-роман он је писао током пуних 37 година, и није га завршио.

Ријеч је очигледно о пројекту епохалних размјера, који садржи практично несагледив духовни потенцијал, што су осјећали и признавали чак и Музилови савременици.

Ево како реагује *Томас Ман*.

«Ни у једном случају из немачке продукције не осећам толико поузданим суд будућих генерација као код овога. „Човек без особина“ је ван сваке сумње највећа проза, која се рангира као најважније што наша епоха може да понуди: то је књига која ће надживети деценије и коју ће будућност високо ценити».

Није лако дочарати Музилов стил, он је јако комплексан, наравно, а истовремено очаравајући. Читав роман је у ствари непрекидна серија есеја, на различите теме, и односи се практично на све области и сфере човјековог духа, умјетност, науку, религију, мистику, психологију, пословање, љубав и мржњу, добро и зло – да не набрајам – књигу таквог тематског распона до сада нисмо видјели. Али у томе уопште није њена главна вриједност, много је важнија чињеница да се та енциклопедијска памет излаже заиста невјероватном реторичком елеганцијом, тако префињеним стилем и таквом контролом рефлексije – да нам је тек сад – после овог превода - јасно колико су заслужени сви комплименти Музилу.

Савремени амерички филозоф, један од највећих, *Ричард Рорти*, много се бавио тим писањем на граници између књижевности и филозофије, и тврдио је да би неки од најважнијих филозофа много добили, да би чак и њихове тезе много добиле на увјерљивости кад би на почетку дјела стајало: *«Ја мислим да. Чини ми се да...»*

Рецимо *Феноменологија духа*. Тада би је ми читали као литературу, као нешто што нам прича један човјек, звани *Хегел*, и уживали би у тој великој литератури. Међутим, каже Рорти, филозофи обично то не раде, него се држе као доносиоци универзалних истина, као да је то што они кажу обавезно и општеважеће – и тако све покваре.

Једноставно речено, по Рортију, филозофија је врста писања која се због нечега опире да буде тако схваћена, него има погрешне, више претензије.

Е, Роберт Мусил је управо човјек по Рортијевом укусу. Он своје филозофске и остале назоре излаже уз потпуну свијест о субјективности, уз оно *«Ја мислим да...»* или *«Чини ми се да...»*, а онда слиједи права светковина врхунске литературе.

27. 07. 2006.

• КОМЕДИЈА “ЈОШ ЈЕДАН ИСПИТ”
продукција КИЦ “Будо Томовић”, “Театар бенд

Разговор са *Драганом Копривицом*, аутором и редитељем представе „Још један испит“

И прошле године били сте на „Тргу од књиге“. Шта је по вашем мишљењу ове године другачије или можда боље?

Мислим да је „Трг од књиге“ израстао у једну бриљантну културну манифестацију књиге, међутим организатори су се потрудили да поред књига има и много пратећих програма, представа...То је дакле један разнолики програм који је сваке вечери привукао велики број људи који ће се сигурно враћати и наредних година у овај амбијент културе.

Поводом примједби које су се чуле о томе да су исостављени писци из корпуса црногорске књижевност могу само да поновим да ја мислим да је књижевност универзална, да она брише све границе. Ипак, онај ко хоће може од свега да прави проблем.

Очигледно је да овај „Трг од књиге“ окупља успјешне писце, а у Црној Гори нема некаквих Бог зна како успјешних писаца. Свака част свакоме, али углавном смо средње добри писци, што значи да нисмо неспособни, али нисмо ни некакве величине око којих би морао да се врти „Трг од књиге“.

С представом „Још један испит“ постигли сте прошле године лијеп успјех на фестивалу у Требињу. Ове године сте га потврдили с другом представом.

У продукцији КИЦ „Будо Томовић“, са представом *„Парк“* 23. јула смо освојили двије највеће награде на фестивалу у Требињу на којем наступају представе из Србије, Босне и Херцеговине, Црне Горе.

Освојили смо награду званичног жирија за најбољу представу у цјелини и награду публике за најбољу представу на фестивалу. Постигли смо велики успјех послје пола године рада са младим људима, наравно захваљујући Бранку Балетићу који је тим људима отворио врата КИЦ „Будо Томовић“. Тиме смо зарадили и нову пројекат за следећу годину.

О каквом пројекту је ријеч, хоће ли то бити нешто другачије од онога што је досада стизало из ваше театарске радионице?

С обзиром да сам прошле године освојио прву награду у Требињу, са невербалном представом, а и ове године са представом без текста, одлучио сам да следеће године направим представу са текстом. Највјероватније ће то бити једна жешћа комедија јер желим да се и тиме што ћу их натјерати да се смију, захвалим публици на један сасвим специфичан начин.

Шта пишете?

Пишем много драма истовремено, више текстова. Планирам да у неко догледно вријеме издам збирку драма и монодрама па се и на тај начин види да су ме и кроз режију привукли ти драмски садржаји и вјероватно ћу у наставку да се бавим само драмским текстовима.

Хоћемо ли и те нове пројекте видјети у Херцег Новом?

Сигурно, ја овдје увијек радо долазим не само због публике него и због града који зна да понуди стварно добре културне садржаје.

28. 07. 2006.

- **ТОМИСЛАВ ГРГУРЕВИЋ** – “Которски ориђинали”

Томислав Гргуревић, о которским ориђиналима

ОРИЂИНАЛИ - ДРУГАЧИЈИ, А УМНИ, БИСТРИ, ШАЉИВИ

У рјечнику романизама Боке Которске стоји да записано да је **ориђинал** чудна особа и по изгледу и по понашању. Мислим, а сигуран сам да моје мишљење дијеле сви који познају которске ориђинале, да је ово непотпуно и површно тумачење. Треба додати да су ориђинали умни, бистри, сналажљиви, шаљиви људи који на све догађаје гледају са своје оригиналне стране јер су сви од реда били људи доброг срца који никада нису жељели никоме зло. Нити једна људска будала, подлац, циник, није припадао которским ориђиналима. Которани су их без изузетка уважавали, поштовали, вољели, цијенили. Били су радо примани и у друштво без обзира како су били обучени или што су били по занимању, а били су пастири, занатлије, трговци, правници, судије, професори, новинари. Један од њих је био чак и председник општине Котор. Да закључимо – ориђинали су били људи другачији од осталих. Они су на све изазове добре и лоше одговарали на оригиналан духовит начин. Без ориђинала прошлост Котора била би сиромашнија, али је евидентно да су и они могли опстајати само у которском амбијенту једног времена. Сада више не настају јер више нема оног погодног терена на коме су играли, а сада није ни вријеме у коме би настајали нови ориђинали.

Све ориђинале из ове књиге лично сам познавао, са неким сам се и дружио, разговарао с њима о њиховим најдражим „суиграчима“ са којима су играли у истом тиму. Сви најпознатији преселили су се у которску историју. Добро је што је тако, не само ради нас, него и ради њих. У књизи сам их набројио 26. Има их поприлично, живе они у бројним которским анегдотама, а требало би да и њихове духовитости угледају једном свјетлост дана у некој новој књизи.

Которски ориђинали живјели су у разним државама. Били су у Аустроугарској, Краљевини СХС, Мусолинијевој Италији, Хитлеровој Њемачкој, Титовој Социјалистичкој

федеративној ребулици Југославији... Промјенили су пет држава али да би им то пошло за руком, нијесу одлазили из Котора. Имали су они и различито школско образовање, били они који се нису знали потписати и имали су само два – три разреда средње стручне школе, али неки су завршили и факултете. За њихов посао которског ориџинала нису се тражили никакви услови. Међутим, без једног нису могли добити звање часног и угледног ориџинала. Морали су бити различити од других људи и имати изузетан смисао за оригиналну шалу, под условом да у њој нема пакости, злобе, сатире, ругања. То су могли само по природи бистри и паметни људи који морају имати добро људско срце.

Можда чудно звучи али је истина да су сви они били спремни помоћи другима зависно од својих имовинских могућности. Имао сам то ријетко животно задовољство да сам се са ориџинали и људима који су много знали о њима, дружио прије више од 50 година. Био сам млад новинар на почетку каријере. Почео сам биљежити догађања ориџинала управо у то вријеме. Са неким од тих најмлађих ориџинала који би, да су живи, данас имали само око 85 година, био сам добар пријатељ.

Данас је све другачије. Тужно ми је што сматрам да су ишчезли сви услови који су стварали ориџинале. Више се неће писати о новим ориџиналима јер их неће бити, међутим, сигуран сам да се може писати о оним ориџиналима који су битисали у Херцег – Новом, али то нису били они из серије Живка Николића – Херцегновски ориџинали, него су то други, паметни, добри људи који нису имали ни трунке зла ни покварености у себи.

Желидраг Никчевић, ријеч критике

ДУШУ ЧИНЕ И СЈЕНКЕ ПРОШЛОСТИ

Велики европски писац, Аустријанац **Роберт Музил**, чији смо роман «**Човјек без особина**» синоћ овдје промовисали, развио је читаву једну теорију, доста компликовану, о томе како градови имају душу, и како је путнику намјернику, колико год радознао и проницљив био, веома тешко да у те лавиринте проникне.

А тешко је из простог разлога што душу једног града не чине само његови данашњи становници, њихови менталитети и обичаји, и не чини је само данашња, затечена архитектура, нити клима. Кад би то било само ствар данашњице, било би лако.

Душу једног града, међутим, чине и сјенке прошлости, људи који су туда ходали, говорили, вољели, патили – све је то оставило скоро невидљиве, али ипак неизбрисиве трагове.

Све се то још може осјетити ако је човјек довољно добар посматрач, са слухом за «некадашњост».

Наравно, постоје градови код којих не морате бити велики умјетник да би предосјетили то унутрашње богатство, код који се то одмах види, такви су и неки наши градови, наш Котор, па и наш Херцег Нови.

Међутим, да би се та аура сачувала, да би тај дух наставио да живи, није довољан лични доживљај, колико год био естетски вриједан. Потребно је да неко нешто и запише, да се неко потруди око те племените евиденције.

И мени се чини да је наш вечерашњи гост, и домаћин, Томислав Гргуревећ, баш то имао на уму кад је сачињавао ову књигу о которским оријиналима, 26 их је овдје на броју.

И да ништа друго није урадио осим што им је та чудесна имена записао, и то би било важно, и драгоцјено, и то би заслуживало захвалност.

Ко су ти которски оријинали? Сам аутор на почетку књиге даје малу а прецизну дефиницију.

Он је, дакле, већину тих људи лично познавао, и из те личне компоненте проистиче и основни тон ових записа – то су увијек ријечи пуне топлине и наклоности.

И увијек солидарност са људима који су изабрали да буду посебни, оригинални, макар их та посебност доводила у конфликте са средином – најчешће са локалном влашћу и политиком, али и на оном свакодневном, потпуно приватном нивоу који људске судбине често чини трагичним.

Господин Гргуревећ те њихове судбине оцртава економично, брзим потезима, али му увијек полази од руке да их учини довољно експресивним, да око тих малих анегдота осјетимо и ону дубљу атмосферу у којој су настале.

Осјећа се у приповједачком тону господина Гргуревећа веома јака носталгија за некадашњим временима, кад је та которска боемија била у пуној снази. Стално се провлачи мисао да се нешто слично више не може поновити, да такве личности у данашњим градовима не можете пронаћи колико год се трудили.

То је можда тачно – али је такође веома важно и да у данашњим градовима постоје људи попут овог записивача, у ствари хроничара, брижног и племенитог, не само которских оријинала него и душе града Котора, коју путник намјерник узалуд покушава да одгонетне. После оваквих књига тајне Котора биће нам ближе и доступније.

28. 07. 2006.

- ГОРАН КОМАР – “Херцегновске знаменитости”

Мр Велибор Цомић. О „Херцегновским знаменитостима“

ПРОПОВЕДАЊЕ ИСТИНЕ ЗА БУДУЋЕ ВРИЈЕМЕ

Пред нама је необичан човјек и необична књига. Необичан човек по томе што се потписује са др Горан Комар и сви који читају његове књиге сматрају да је реч о доктору историјских наука, а уствари, реч је лекару. У свом слободном времену он је другачији лекар, лекар који лечи Боку, Херцег – Нови, читав народ овога краја од једне болести савременог времена која се зове заборав и прописује терапију новим докуменатима која скупља овде, у архивама црквених општина, државног архива, млетачког архива у Венецији, у Котору и разним другим архивима, вади из таме заборавља и документа која су вековима чекала...

До сада је објавио преко 20 књига. Човек је који необично воли своју цркву и свој завичај и народ, изнад свега воли историјску истину и њој се предаје и заветује и сматра својом посебном обавезом да запретану истину, заборављену, сахрањену у архивским кутијама, да је предочи свима и остави будућим покољењима као сведочење онога што је народ био, јесте и оставља поруку шта ће овај народ бити уколико се буде држао свог ћирило-методијевског и пре тога апостолског предања надограђеним равноапостолним трудом светога просветитеља и оца Саве, првог архиепископа свих српских и приморских земаља, и проповедано свих претховних векова од светога Саве до данас кроз бројна ћирило-методијевска документа овога краја и овога народа.

Друштво за архиве и повјесницу херцегновску, као и *Тешан Подруговић* у оно време, проповеда истину о времену које је давно иза нас, времену великих мена на овим просторима, великих затирања, окупација па у једном делу и тежњи за унијаћењем православног народа, дакле Горан Комар то вредно и брижљиво и надасве пажљиво вади из ових архива. Деценијама, вековима се нико није бавио тиме.

Ја нисам из Херцег – Новог, нисам ни из Боке, нисам ни из Херцеговине, али негде су *Јовану Скерлићу* доносили песме и он је говорио нисам песник, и нисам кокошка да снесем јаје, али знам шта је муњак. Ова књига Горана Комара нема муњкова који се тичу историјских неистина и фалсификата каквим обилује наше време.

Комар је пронашао архиве кроз повјесницу овога народа, пронашао је древно епископско седиште у Потпланини, у Ратишевини и манастир рођења Пресвете Богородице за које чак ни ми у Митрополији црногорско приморској нисмо знали, доказ тога јесте и да је митрополит црногорско приморски и епископ цетињски господин Амфилохије 26. децембра 2005. године посетио то свето место које је седиште епископа овога краја за време митрополита Саватија крајем 17. века. У ова четири поглавља стали су документи из архива херцегновског, которског, српске академије науке, архива манастира Савина, и посебно из веома важног и значајног државног архива Венеције.

Језик Горана Комара као лекара, а ви знате да су лекари у својим рукописима веома брзи и то нико не може да чита, не знам какви су му рецепти које исписује као лекар опште праксе, али су му ови историјски рецепти врло читљиви.

Иако ова књига јесте уско локална, она је највише интересантна за житеље овога краја без обзира којој вери припадају, јер могу да прочитају, да виде историјске токове који су се догодили и сазнају читаву повјесницу и бројне изворе. Без обзира што аутори књига оваквог типа не доживе сатисфакцију док су живи, нека Горану Комару Бог да снаге да се бави овим дивним народом, овом дивном херцегновском господом и историјом овога народа и ове Цркве, нека му да снаге да доврши друга своја дела, и да плода у будућем времену.

Др Горан Комар

КЊИГА УЗ ЗНАЧАЈНЕ ЈУБИЛЕЈЕ

Ову књигу, скупа са дјелом Топљаска комунитад, дакле књигом 2 која није довршена до „Трга од књиге“, објављујем у 200 – годишњици уништења манастира Рождества Пресвете Богородице у Ратишевини.

Моја истраживања у пољу политичке историје Драчевице под Венецијом, показују да је овај крај са освитом венецијанске управе ушао у раздобље великог напретка. У вањскоме смјеру он непрекидно настоји на поновној успостави своје митрополије. Одржавању економских концесија у складу са тековинама дуждевог дукала 14. јула 1718. године. Он чини ванредне и дјелотворне вањске искораке путем организованих посланстава у Млетке, Задар и Котор. Води уредне књиге расхода. Дочекује и испраћа државне званичнике. Јавно и правилно мијења своја управна тијела. Суди путем суда Добрих људи и суда четворице у прекршајним процесима, али и кривичним. Увијек у присуству капетана. Развија поморску трговину и своје богатство јако интензивно уграђује у развој своје Цркве. Опорукама обухвата најкрупније тачке на Цркве

на источномедитеранском басену. Кључно доприноси и подржава, рукоположење протопрезвитера **Симеона Кончаревића** уз пројекцију уређења епархије далматинске и бокешке са егзархом грофом **Нектаријем Љубибратићем**. Чува темељна акта млетачке државне политике. Износи аргументе за повраћај епископије у позитивном праву Венеције упозоравајући на одговарајућа акта Ватикана.

Његов укупни ход у пољу политичке и црквене историје свједочи потпуну правилност његова вањског наступа, као и јаку упорност у пословима враћања митрополије у јадранско приморје.

Венецијанска управа је донијела велика добра цјелокупном бокешком приморју и низ предјелних аутономија заснован у 18. вијеку које је све чинило искључиво српско житељство ове земље начиниће темељ српске бокешке зграде неразрушив до дана данашњег. Саграђен је заправо уредни начин живота, саграђен културно – вјерски модел подизања српско – православног протетивног и перспективног прстена не у инклинирању медитеранском свијету, већ пуног препознавања његових кодираних саставница. У оквиру **Топалске комунитади** засноване 1718. године, **Ратишевина** и њени житељи одиграли су истакнуту улогу на челу са готово заборављеним **Јовановићима** и њиховим капетаном од комунитади **Вуковојем Вуковим**, троструким мандатаром ове српске општине, те његовим оцем Вуком којег је помињао и млетачки сенат. Ратишевина у сусједни **Мојдеж** сабирали су се од 1690. године, а да ли и колико раније – не знамо, па све до 1806. односно 1843. око манастира **Пресвете Богородице – Потпланина** у Мојдежу и Ратишевини. Ова књига доноси низ игумана и калуђера овога манастира од оца архимандрита **Исаије** до оца јеромонаха **Никодима**, распон: 1690 – 1843. године. Манастир Потпланина био је епископским сједиштем до конца 17. вијека. Овдје пружам десетине архивских доказа и подсећам на први рад који је упозорио на остатке манастира госпође **Марије Црнић Пејовић** из Херцег – Новог.

Мало је бокешких фамилија које су попут **Сабљичића** из Ратишевине дале толики низ свештеника и калуђера, млетачких официра и главара и кнезова своје крају. Познановићи, такође, у низу главара, трговаца и помораца. Између 62 брода тзв. Велике обалне пловидбе на концу 18. вијека бригантином „**Милорадовић**“ заповједао је капетан **Василије Познановић**. Такође, ту су **Деретићи, Бачановићи, Пиљуровићи, Радовићи, Глоговци, Станићи, Рисанчићи, Поповићи, Сикимићи, Черовићи, Радмани, Гојковићи, Лепетићи, Мишевићи, Ћетковићи, Мијајловићи, Будечи, Милићи, Лучићи, Ковачићи, Радојевићи.**

Читави 18. вијек обиљежен је упињањем Новљана да врате своју митрополију у Боку, у Топлу. Коначни став Топле у поводу епископије у приморју изражен је јасно биљешком од 21. јуна 1751.,

а све то поводом избора и хиротоније **Симеона Кончаревића**: „*Капетан и суђе и главари и старјеишине састали се, и одабраше да се постави за архијереја нашега, васећастје отац господин: протопрезвитер Симеон Кончаревић, а за архимандрита и за обитега ексара код владике господин: оца протосинђела Нектарија Љубибратића, и на њиова имена писмо ичинише и сви потврдише, Стало се 5 дана, и одиле двије суђе у Рисан с барком. Спенчало се – Л 46:15“*

Надаље се казује како се даровало протопрезвитеру **Симеону Кончаревићу** и протосинђелу **Никанору Рајовићу** „за пута“ један барио вина који је узет у Тодора Зипанчића што је пренешено на Топлу.

Топљани су активно подржали избор **Симеона Кончаревића**. Види се то из драгоцјених биљешки почевши од 20. септембра 1751. које говоре о даровима босанском владици **Гаврилу Мијаиловићу** и ерцеговачком владици **Аксентију Паликући**, затим из биљешке 1. отонбра 1751. о састанку на Топлој како би се проучила књига и копија од патенте преосвећеног господина Симеона Кончаревића новог владике. Сљедеће године биљежи се плата „*Ерлуку Миоцићу што је преписао шупљику у либро која је предата пресвјетлом господину ђенералу Блаби за владика – Л . . . 6“*. Коначно, под 7. септембра 1752. помиње се и овај трошак: „*Капетан Гаврило узе за један мјек што је справљена ракија преосвећеном господину владици Симеону Кончаревићу каде је пошао у Требиње да се посвети. Још једном скрећем пажњу на писмо митрополита **Саватија Љубибратића** од августа 1702. којим он тврди да је на Сабору од патријарха Арсенија и Сабора, изабран за патријарха у Пећи.*

Другим одјељком књиге изнова евоцирам историју Магазиновића који су у лику **Сима Милутиновог** који је био први начелник Топалске општине 1718. г, а то је историјско језгро новске општине, био је главни ктитор Саборне цркве Св. Спаса, аутор првог модерног Правилника српске општине, велики ктитор и дароватељ манастира Савина, бранилац њеног организационог устроја према слову дуждевог дукала 14. јула 1718. и то је прецизни датум заснивања новске општине, из брака његове кћери Ане и Васиља Војновића рођен је Митар. Митрови синови били су најзнаменитији Срби свога времена, међу њима и чувени Ђорђе Војновић, а из његова брака са Касандром Ангели Радовани Јово Војновић, а његови синови бијаху Косто и Ђорђе Војновић – Ужички. Дакле, један од оснивача Новске општине и несумњиво њен први трибутарни начелник, рођен је у Сливници у требињској Површи, а његова најстарија укопавалишта бијаху на Тројичиној главици на вратима Требиња. Укопан је испред Мале савинске цркве поред владике Саватија. Са изласком Топалске комунитади током августа, видјећемо дефинитивно ко су били новски начелници и новске управне гарнитуре током великог вијека Срба. Ако је 18. вијек

велики вијек Срба, како казује Скерлић, тада је тај вијек највећи вијек српскога поморја. Због тога сам ставио аутентични цртеж из једне топаљске књиге на насловну корицу ове свеске.

Наш крај и наш град морали су у своје тристагодишњем развојном циклусу остварити раст и успјешну финализацију културне мисије драчевићких Срба која је интензивирана у освит 18. вијека. То се међутим, није догодило. Први знаци рушења бокешког наслијеђа јавили су се у вријеме пада Млетачке републике 1797. године, подјелом Боке на политичке партије.

Њоме се јавља процес распарчавања, јер овај народ није имао конструкције и кохезивне чиниоце које би уздржале његово традицијско приношење особеног националног наслијеђа дохватљивом свијету. Вријеме беспартијности у приморских Срба оставили смо за собом са великим 18. вијеком. Вријеме партија започето 1797. године сузило је новски медитерански досег, скратило његов корак, а само се величином његова корака преко мора могла и може мјерити његова и успјешност његове перспективе. Тренд урушавања зачет је у вријеме аустријске управе а врло снажно трасиран у другој половини 20. вијека када је Нови кренуо путем сусједног града – републике: Дубровника. Најприје је изгубио самопоштовање. Затим се одрекао свога наслијеђа. Занемоћали Дубровник пустио је генерала Лористона кроз своје капије јер је већ био на свршетку своје националне историјске путање. И Нови је на корак од пуштања Лористона. И овај ће Лористон тражити да му он отвори своје капије само из разлога што му је тегобно обилазити његов град на путу ка своје знатнијем и удаљенијем циљу. Српски брозовски космополитизам друге половине 20. вијека је рушио тековине српског црквено – културног и сасвим универзалистичког дјелатништва који у своје опоручном, завјештаном дотицању пресветог круга светиња полази од **Житомислића**, а завршава на Синају. Све тачке које су дотакли брзо новски бригантини у јакој поморској трговини овога краја дотакли су новски опоручиоци и тим су завјетом прекорачили Медитеран са високих херцеговачких и бокешких гора на гору синајску. Дозволите ми да утврдим да је све, ама баш све, што данас можемо показати у овоме граду, да је за показивање, дјело старохерцеговачких његових житеља из 17. и 18. вијека.

Темељно обиљежје историјског политичког дјелатништва Новога није низ политичких компромиса, већ високи динамизам политичке акције. Његови ратишевљански капетани из 18. вијека врло снажно су допринијели таквој историјској слици.

Овом књигом о бокешком селу **Ратишевина** обиљежавамо велике јубилеје: 300 година од упокојења патријарха **Арсенија III Црнојевића**, 100 година од упокојења владике бококторског **Герасима Петрановића** и 200 година од уништења српског манастира **Потпланина у Ратишевини**.

28. 07. 2006

- ПРЕДСТАВЉАЊЕ Задужбине “ПЕТАР КОЧИЋ” – Бања Лука
- уручење награде КОЧИЋЕВО ПЕРО ЗА ЛЕТО 2006.

Жири у саставу **Никола Вуколић, Оливера Доклестић и Рајко Лукач** одлучили су да **Кочићево перо** за лето ове године припадне Сарајлији, угледном књижевнику **Вуку Крњевићу** за књигу „**Запретани храм**“ коју је објавила београдска „Просвета“, саопштио је на почетку програма Никола Вуколић у име издавачке куће Задужбина „Петар Кочић“

Вуку Крњевићу „Кочићево перо“ је уручио потпредседник Општине Херцег Нови, **др Дејан Ђоровић**.

Никола Вуколић, потом је рекао:

„Не признајући смрт као крај, ни рођење као почетак, Крњевић прихвата вријеме као трајност у којем се прошлост и будућност, које су измислили људи да би се лакше снашли у простору своје комплетне биолошке егзистенције, бесконачно трајање у којем се сва глаголска времена наше животне граматике поистовјећују. Пјесма је елемент, дио циклуса, карика у ланцу који се уноси у збирку или збирке остварујући тако суштинско, сложено, емоционално, у низу описа који сами себе непрестано красе.“

Оливера Доклестић, о поезији Вука Крњевића

ПЈЕСНИК СЕ СТИХОВИМА ОДУЖУЈЕ ЗЕМЉИ

Поезија Вука Крњевића преточена кроз шеснаест збирки од које је ова последња врсно свједочанство времена у којем Крњевић као свједок, учесник и посматрач дао сопствени печат обојен умјетничким доживљајем. Некада се чини да Вук Крњевић тудује, пати, љути се, готово да је мало радости и љубави у његовој поезији. Он истински болује за својим Сарајевом. Посвећује стихове великој њемачкој нацији

претпостављајући тако Сарајево Берлину и обратно тумачећи на својствен начин некакве стварне и симболичне рупе у зидовима та два града. Сарајево је за Крњевића симбол средишњег Балкана, град његове младости и вјечите носталгије. Берлин је град достојан сваког дивљења, град велике њемачке нације и културе, реформе, великих **Гетеа, Канта, Хегела**, али и град који је симболизовао свјетску и европску тиранију два свјетска рата и чије рушење зида који је дијелио Берлин, осамдесетих година прошлог вијека изазвало читаву ерозију некада дичне Југославије и довело до страшних урушења и погрома због којих је баш то његово Сарајево једно од највећих страдалника. Још једном, његов Београд и Србија су поприште незапамћеног бомбардовања, а све у име неког новог свјетског поретка. Крњевић на својеврстан начин трага за временом, простором, о коме жели да пише. Судаћи по стиховима, он као да има задатак да се стиховима одужује једном по једном комаду растргане земље.

Своје стихове читала књижевница из Бања Луке **Александра Ђоровић**.

Вук Крњевић, говорио је о Кочићу

Још одонда од када је велики Петар Кочић у пјесми у прози „**Молитва**“ завапио: „*О Боже, велики и силни и недостижни, дај ми крупне и големе ријечи које душманин не разумије, а народ разумије*“, има отада цио вијек, борба за очување језика нашега народа траје до дана данашњег. Није то борба за чистоту језика – каже **Андрић** пишући о Кочићу – „*за чистоту облика, него и за дух, па и сам опстанак језика*“.

Наиме, тада је поробљени српски народ у Босни и Херцеговини, последице дугогодишњег робовања под Османлијама, дошао до суптилнијег и лукавијег поробљавања када је Аустроугарска монархија уводила „**нови свјетски поредак**“ по европским параметрима развијајући оновремене цивилизацијске моделе, несумњиво развијеније од османлијских, али је истовремено покушавала да нагризе слободарски интегритет, посве патријархални али темељит у слободарству, српскога народа. Уводећи службени језик насилно и покушавајући да уведе „Босански језик“ међутим, довео је до побуне коју је предводио Кочић а која је значила не само пркос према окупатору него је била „доказ животне снаге; и обрнуто, како каже Андрић, да примати нове, наказне изразе службеног језика значи колико и признавати чињеницу своје потлачености и покорности, отворати пут пуној капитулацији“.

Бунтовни Кочић говорио је тада у Босанско – херцеговачком сабору: „Узето нам је све, на свима линијама народног живота порабоњени смо, али не дамо вам нашег језика. То је наша нада и утјеха“.

И када данас исказујемо поштовања Петру Кочићу који је сагорио у борби и окончао помуњене свијести не дочекав остварење идеала за које се свесрдно залагао, идеала да сви Срби живе у једној држави, а ми смо свјedoци агоније те идеје, неопходно је присјетити се суда **Јована Кршића**, врсног критичара који је страдао од усташког ножа, о Кочићевој личности: „Петар Кочић је добар писац и књижевник ретког талента, али је тешка задаћа ипак посматрати га само као уметника, јер Кочић је био човек из једног комада“. А то је значило да су „у њему били нераздвојно повезани уметник и борац, писац – песник, и човек своје средине па му је остајало мало оних сувишака животне енергије од којих се пласти велико уметничко дело“.

А данас када је XX вијек за нама и са идејама које је часно и жестоко заступао Кочић, остаје као трајно духовно наслијеђе његово књижевно дјело. Оно новим читањем, што и јесте постулат постмодерне, и новим тумачењем, потврђује старе али открива посве нове вриједности. А Кочићеви ликови, тумачење мрачних порива њихових, као у **Мрачајском Проти**, као у циклусу о **Симеуну Баку**, или анонимном човјеку иза каце, откривају дубинске особености из караказана који су и балкански али и општељудски, од оног трајног литерарног и поетског ткива којему вријеме не може наудити. А Кочићев приповједачки језик и говор расног писца трајно чува особености народнога језика које су користили многи писци, а користе и данас. У њему је сачуван и дух нашега националног интегритета. А језик је, како је говорио **Хајдегер** – *кућа бића*.

А у овој жалобној ситуацији опадања нашега народа, дух може бити сачуван и одбрањен, мудрошћу малога народа у прилагођавању „новога свјетског поретка“ нашој слици и прилици. А то морамо ми учинити умношћу и постојаношћу. У тумачењу тог процеса прилагођавања управо писци треба да тумаче наше невоље и недаће оним мјерилима европске духовне традиције како је то маестрално творио Иво Андрић. Тада ће Кочићева молитва Богу недостижном, можда, бити услышена да исписује крупне и големе ријечи које народ разумије али да га разумије и душманин. Ако може. И хоће. То мора бити језик европске хуманистичке традиције, језик који је одолио и фашизам и стаљинизам. А био је у XX вијеку опако угрожен.

Кочић је говорио: То је наша нада и утјеха!

27. 07. 2006.

- УНИРЕКС – додјела награде „Печат“
- Ауторско вече Данила Вуковића

Већ дуго низ година у нашем издаваштву „УНИРЕКС“ слови као један од најугледнијих и најпродуктивнијих издавача, који промишљеном издавачком политиком и укупним донетима на најбољи начин презентује модерне захтјеве издаваштва, књижевности, научне, стручне литературе и публицистике.

За последњих десет година „УНИРЕКС“ је објавио 1 000 наслова и представио се као издавач који на свим нашим сајмовима, посебно на Београдском сајму, резултатима и модерном издавачком политиком привлачи пажњу културне јавности и за себе везује најшири круг југословенских умјетника, писаца, научника, публициста, културних и јавних радника.

У току 2006. године, УНИРЕКС је, иако у условима неповољним по културу и само издаваштво, успио да објави преко 60 (шездесет) значајнијих издања.

На штандовима УНИРЕКСа посјетиоци Сајма наћи ће најновију књижевну продукцију сврстану у осамнаест библиотека. Посебну пажњу свакако, побудиће библиотеке **Сабрана и Изабрана дјела**, едиција **ЈУ класици**, библиотека **Његош**, библиотека **Историја Црне Горе**, **Хит издања**, **Монографије**, **Поезија**, **Есеји**, **критике и студије**, **Лектура**, **Уџбеници** и друге.

Овогодишњом посебно наглашеном селекцијом наслова УНИРЕКС се побринуо истовремено заступајући широк спектар књижевних, научних, публицистичких и других публикација, да посјетиоцима овогодишњег Сајма књиге у Херцег – Новом представи изузетне књиге.

Тако ће у библиотеци **Едиција 5** бити презентована дјела свјетских класика, **Сервантеса**, **Мопасана**, **Тургењева**, **Борхеса**, **Пушкина**, као и остварења **Шекспира**, **Молијера**, **Чехова**, **Дантеа**, **Бокача**. Док су у едицији **ЈУ класици** заступљени **Држић**, **Домановић**, **Матавуљ**, **Сремац**, **Станковић**, **Андрић**, **Крлежа**,

Ђокић, Селимовић, Киш и други. Између осталог, на штанду УНИРЕКСа можете наћи уџбенике и уџбеничку литературу, медицинску литературу, социо – политичку литературу, белетристику, прозу, поезију, научну литературу, брошуре, атласе, географске карте, тематске карте и друго.

Вриједна пажње су и друга УНИРЕКСова издања:

Кристофер Валтер ИКОНОГРАФИЈА ВАСЕЉЕНСКИХ САБОРА, **Томица Никчевић** ИЗ ДРЖАВНО ПРАВНЕ ИСТОРИЈЕ, **Андрија Јовићевић** ИСТОРИЈА МОРАЧЕ, књига АЛКОХОЛИЗАМ И НАРКОМАНИЈЕ приређивача **проф. др Бора Ђукановића, Блажо Кнежевић** ВЛАСТЕЛИНОВИЋИ, **Крсто Пижурица** ПЈЕСНИЧКА СЛИКА ВОДЕ У ДЈЕЛИМА МИХАИЛА ЛАЛИЋА, **Слава Воиновић** ЈУЛ ЗА ДУШУ, **Зоран Радоњић** ГВОЗДЕНЕ РЕШЕТКЕ, **Светозар Томо Перaziћ** БУЂЕЊЕ СНА, **Снежa Ивановић** ИГРА СУНЦОКРЕТА, и др...

Ових дана УНИРЕКС је додијелио своје традиционалне награде „**Печат**“ и награду **Душан Костић**.

Стручни жири у саставу: **Милица Краљ**, предсједник и чланови **Ратко Делетић** и **Новак Драшковић**, додијелио је награде:

1. Награду за укупно књижевно стваралаштво додијељена је пјеснику **Ранку Јововићу**
2. Новинару и прозаисти **Данилу Вуковићу** додијељена је награда *Печат* за кратки роман *Интудил*
3. **Тодору Живаљевићу – Величком** за роман **Гор(с)ка рапсодија**
4. **Гару Јовановићу**, пјеснику и романописцу за пјесничку збирку *Звијезда пас*
5. **Мирославу Ђуровићу**, за књигу есејистичких текстова, постхумно објављених *Удес пјесника*
6. Традиционалну награду *Душан Костић* **Момиру Војводићу** за књигу **Ребра Проклетија**. Један од добитника ове награде је и **Данило Вуковић** чију књигу вечерас представљамо.

Данило Вуковић добитник награде „**Печат**“ публици на „Тргу од књиге“ представио се читајући одломак из награђеног романа „*Интудил*“.

28. 07. 2006.

• ДОДЈЕЉИВАЊЕ НАГРАДА „ТРГА ОД КЊИГЕ“

На завршетку Међународног сајма књига „Трг од књиге“ 2006. у име трочланог жири, Ратко Павловић саопштио је одлуке о сајамским наградама. У жирију су радили и Велизар Бошковић, Вишња Косовић

Прилика је да се искаже ријеч захвалности истинским посвећеницима књиге, какви су сви издавачи који, упркос прилично неповољним условима, истрајавају у науку да књигу као сабиратеља духовност и времена творе.

Пред члановима Жирија био је нимало лак посао, јер су се, као и посјетиоци, нашли пред обиљем вриједних дјела. Радили су и појединачно и тимски, и на крају, то морамо истаћи, постигли потпуну сагласност о свему о чему су одлучивали и одлучили.

За издавачки подухват награђени су:

- ❖ СВЕТИ ПЕТАР ЦЕТИЊСКИ, издање „Светигоре“, Цетиње, 2006. године, са благословом Његовог Високопреосвештенства Архиепископа Цетињског, Митрополита Црногорско – приморског и Брдског и Егзарха Најсветијег Трона Пећког Господина Амфилохија.
- ❖ МАНАСТИР ДЕЧАНИ, издање – Музеј у Приштини, Београд, 2005. година. Дјело од изузетног значаја за историју српске духовности, о светилишту које је у току свог историјског постојања дијелило страдалничку судбину српскога народа и доказивало снагу духовности – упркос свему.
- ❖ ЧОВЈЕК БЕЗ ОСОБИНА, Роберта Музила, издање ЦИД, Подгорица, 2006. године, капитално дјело које слојевито и фресколико исказује своје вријеме и вријеме које ће доћи.

- ❖ САБРАНА ДЕЛА ВЛАДЕТЕ ЈЕРОТИЋА (I коло, 12 књига); издавач „Арс libri“, Београд, 2005. године. Грандиозни опус који нас води насушним духовним вриједностима.

За ликовну опрему награђени су:

- ❖ ИСТОРИЈСКО – ГЕОГРАФСКИ АТЛАС ЦРНЕ ГОРЕ ОД 16. ДО 20. ВИЈЕКА, проф. др Јефта Миловића; издавачка кућа „Унирекс“, Подгорица, 2006. године
- ❖ ТАРА У СЛИЦИ И РИЈЕЧИ, издавачка кућа „Комови“, Андријевица, 2005. године
- ❖ НАЈЛЕПШЕ ПРИЧЕ СВЕТА Тонија Вулфа, издање „Моно Манана“, Београд, 2006. године

РИЈЕЧ НА ЗАТВАРАЊУ „ТРГА ОД КЊИГЕ“

Радован Божовић, члан Организационог одбора

Вечерас затварамо и последњу страницу „Трга од књиге“ 2006. Као последице прочитане добре књиге, која је на нас оставила снажан утисак, осјећамо се богатијим за једно ново искуство. Сигуран сам да ћемо поједине детаље из програма или неки нови наслов памтити дуго. Наравно, свако је за себе нашао нешто посебно, јер је програм представљања био разноврстан. Таква је била и понуда на штандовима, тако да су задовољене све сфере интересовања бројних посјетилаца. О томе најбоље казују и подаци о потражњи за књигама.

Организатор се потрудио да изабере квалитетне програме. Представљена су нова издања, дјела која су по нечему специфична, која одударују од просјечности, а све то је остварено у непосредном контакту аутора и читалаца, што у овом амбијенту добија посебну димензију. Ово мјесто овдје само од себе плијени тако да му само недостаје мудра ријеч или звуци неког инструмента да би догађај био потпун. Ми смо у ових осам дана употпунили угођај и паметном ријечју и топлим звуцима инструмената, и све се то лијепо укомпоновало у једно биће: Стари град, књига и музика.

Наравно, о сваком избору програма има и различитих коментара и критика јер су и укуси различити.

Није тешко бити селектор само у спорту, гдје сваки наш грађанин мисли са зна саставити репрезентацију боље од онога ко је за то задужен. Тешко је бити селектор и у култури, а поготово на оваквим фестивалима. Свако мишљење и свака

добронамјерна критика завријеђују пажњу и оцјену, јер сваки сајам је и за организаторе ново искуство и увијек може бити боље.

О свему ономе што смо чули и прочитали о „Тргу од књиге“ ћемо добро размислити, како би примједби идуће године било мање и како бисмо задовољили укусе још већег броја посјетилаца. Једини критеријум за избор програма је био квалитет и интересовање читалаца, а најбољи показатељи за то су престижне књижевне награде које су добили наши гости. Да смо остварили погодак, најбољи доказ је добра посјећеност свих наших програма, велико интересовање и потражња на продајним штандовима, а посебан квалитет је то што смо примјетили да је из вечери у вече било доста младих и дјеце. Ако смо допринјели да неко од ове популације заволи књигу, сав наш труд је имао смисла и исплатио се. Наше запажање да је међу посјетиоцима и купцима књига било доста дјеце наводи на закључак да је књига одољела изазовима модерног времена. Атрактивне видео игрице и сурфовање по интернету су ипак устукнуле пред стварним духовним вриједностима.

Херцег – Нови гаји култу књиге и то се преноси са кољена на кољено. Бројне су богате породичне библиотеке, а наша Јавна установа „Библиотека и читаоница“ се може похвалити богатом и вриједном збирком легата и поклона од наших суграђана, тако да су депои за књиге постали претјесни за чување и излагање свих наслова. Осим да читамо, ми знамо и да пишемо. Херцег – Нови је многим инспирација и његов амбијент једноставно провоцира стваралачки нерв код људи који овдје живе или пак бораве на краће вријеме.

Сваке године у Херцег – Новом се објави око тридесетак наслова различитих садржаја. Од поезије и прозе па до историјских штива. Свим овим ауторима је Херцег – Нови предмет интересовања. Књиге су различитог квалитет, али за нас је свака књига значајна и свака је својеврстан документ о нашем граду. Сами аутори се довијају на разне начине да би њихова мисао угледала свјетлост дана и стигла у писаној форми до читаоца. Проналазе се спонзори или се самофинансирају, а помаже и Општина. Дио ове богате продукције можете видјети на штанду „Бокешког издаваштва“.

„Трг од књиге“ наставља своју мисију, очекујемо нове књиге, нове ауторе и нове доживљаје идуће године, на овом истом мјесту.

PRESS ПРОМОЦИЈА

- СВЕТИГОРИНО ИЗДАВАШТВО

- *протојереј, Гојко Перовић*

„Светигорино“ издаваштво по својој дефиницији има већ неке уходане начине одабира садржаја које треба публиковати и како да се то што је публиковано презентује. Оно што се Црква труди вјековима то ради „Светигора“ – покушавамо да направимо спој нечега што би се звало конзервативно, а што би било актуелно. Када кажем конзервативно мислим и на конзервативност садржаја и приступа самог издаваштва. Сама чињеница да смо црквена издавачка кућа говори да ми покушавамо да у разним формама које су потребне овом времену и категоријама овог времена представимо нешто што је старо макар 2000 година. То је већ само по себи један велики напор за сваку генерацију која се бави црквеним издаваштвом. Можемо слободно рећи да живимо у времену које се гнуша неких константи и вриједности које трају вјековима. То је само по себи велики изазов за црквено издаваштво јер је потребно презентовати нешто, поготово код млађе публике, што има традиционалне теме. Када сам рекао конзервативни концепт издаваштва, мислио сам на један уходани однос према стварности гдје је увијек Црква тражила да уради неку рекапитулацију нечега што у Цркви зовемо завјет или завјештање јер је у Цркви били јако важно да се инсистира на темама које су историјске, на детаљима који су важни, на теме и личности који су у свом времену посвједочили Истину која траје већ 200 година. Што се тиче овогодишњих издања, тај концепт није измјењен. Што се тиче актуелности, ту је заиста велики изазов како одговорити на захтјеве генерација да сваки пут исприча на неки нови начин добро познату причу. Када су у питању актуелне теме скрећем пажњу на наслове књига „Живот после смрти“, „Обожење као циљ човјековог живота“, „Мала књига о откровењу“, а затим два наслова која насловима сугеришу везу са савременим темама „Православље и астрологија“ и „Православље и слобода“ у којима ће се читалац сусрести са неким својим претходним знањима и предрасудама, али ће и да открије оно што је савременом читаоцу непознато, односно о ономе што му сервирају савремени медији...

PRESS ПРОМОЦИЈА

- **Брод библиотека ЕПОС – „Пловећа библиотека“**
која доноси књиге на западну обалу Норвешке.

Ову презентацију приредила је **Ellen Molvaer**, шефица обласне библиотеке у **More og Romsdal**, која свако љето проводи у Црној Гори, у свом стану у Херцег – Новом.

У Норвешкој много људи живе у малим мјестима у којима не постоје библиотеке. На западној обали Норвешке, постоји зато јединствена библиотечка понуда, брод библиотека који посјећује 3 различите географско – административне области и снабдијева их књигама и различитим културним програмима.

Овај је брод има велику унутрашњу просторију са простором за 6000 књига и са могућношћу приказивања мањих позоришних представа или књижевних вечери за око 60 људи. Свака од ове три области има своје властите књиге и запослене библиотекаре које шаље на брод.

У **More og Romsdal**, области која ће бити представљена на „**Тргу од књиге**“, брод посјећује 72 мјеста два пута годишње. У сваком мјесту постоји контакт – особа која позајми одређену количину књига, поред онога што сваки појединац позајми на броду. У периодима између посјета брода људи могу позајмљивати и враћати књиге контакт – особи, која тако има „мини библиотеку“ или приватно или у локалној школи.

Брод библиотека је врло популаран и врло добра могућност за људе који живе ван централних подручја. Брод је нарочито популаран код дјеце и најчешће на њега долазе цијели разреди и обданишта. Постоји такође и дјечји клуб брода библиотеке са властитим листом, чланском картом и мајицама, у нашој области клуб има готово 1000 чланова.

Године 2005. је са брода у области **More og Romsdal** позајмљено 13 000 књига, а 4 300 особа присуствовало је представама.

Ellen Molvaer О „тргу од књиге“

Врло интересантно, врло добро и лијепо. Сигурна сам и да постоји могућност сарадње са вашом Библиотеком. Оно што тренутно могу да кажем јесте да смо управо разговарали са библиотечаркама о сарадњи нашег брода – библиотеке и дјечијих група које долазе у библиотеку у Херцег – Новом и већ постоји прелиминарни договор. То ће бити организовано тако да један разред, једног мјеста из наше области који је врло активан на броду – библиотеци сарађује са дјецом која долазе у херцегновску библиотеку. Размјењиваће писма, и на тај начин ће се упознати. Како ће сарадња тећи даље видјећемо.

АНКЕТА..... **АНКЕТА...** АНКЕТА... *АНКЕТА...* АНКЕТА...
АНКЕТА.....

Снежана Ђуровић, EDUCATIONAL CENTRE

Не знам да ли је мање туриста него ранијих година, или је нешто друго посриједи, али чини ми се да је посјетилаца било мање. Када је ријеч о нашем штанду најпродаванији су књижевни класици на еглеском, Оксфордска речник са компакт диском. Најпродаванији су зато што им је цијена јако интересантна, а за наш штанд врло прихватљива. Продаја било чега што је мало скупље није добра. Имала сам и прилику да пратим програме на тргу, и могу да кажем да су програми били бољи него протеклих година, чак сасвим добри.

Љубинка Радман, КРЕАТИВНИ ЦЕНТАР

Прошле године нисмо били присутни на „Тргу од књиге“ али мислим да има мање посјетилаца него претпрошле године. Што се тиче програма који се одржавају овдје на тргу, могу да кажем да су по мом мишљењу врло добри.

Најтраженије књиге на штанду Креативног центра су „Да пукнеш од смеха“ и „Школски програм“.

Марија Милошевић, ЦИД Подгорица

По продаји књига на нашем штанду не бих рекла да је Сајам био посјећен у мјери у којој то сигурно заслужује оваква манифестација. Што се тиче програма, морам признати да ми се највише допао онај који су припремили дјечица и Дејан Ђоновић – „Море слано, пјесме слатке“. Од књига на нашем штанду, дакле у издању ЦИДа посебно бих истакла дјело Роберта Музила „Човјек без особина“ које је и представљено на овогодишњем Сајму, иначе по први пут штампано на нашем језику. У сваком случају, поздравила бих Сајам и пожељела му много успјеха убудуће.

Оливера, професор

Нисам купила ниједну књигу јер сам на „Трг од књиге“ долазила искључиво због разноврсног програма.

АНКЕТА..... **АНКЕТА...** АНКЕТА... *АНКЕТА...* АНКЕТА...
АНКЕТА.....

АНКЕТА..... **АНКЕТА**... АНКЕТА... *АНКЕТА*... АНКЕТА...
АНКЕТА.....

Наталија Брајковић, УНИРЕКС

Организација Међународног сајма „Трг од књиге“ у Херцег – Новом још једном је омогућила свим излагачима успјешну сарадњу, представљање најзначајнијих издања, угодно дружење и добру продају. Посјећеност је била задовољавајућа. Сви посјетиоци Сајма су могли уживати у богатом квалитетном програму који се одвијао сваке вечери...

Жарко, ученик

Лепо ми је у Херцег – Новом, а лепо ми је и на Сајму. Очекивао сам да ће ово последње вече на штандовима бити мало ниже цене, али није било тако. Ипак сам купио две књиге – „Да пукнеш од смеха“ и енглески речник.

Ненад Новаковић, БЕСЈЕДА

Ја сам презадовољан како је организован овај Међународни сајам „Трг од књиге“ и искрено говорећи немам ниједну примједбу. Једино сам имао једну дозу нервозе читајући како поједини критикују Сајам. Нисам то разумио као ни већину оних који не разумију културу, не разумију да култура нема граница, да књига нема граница.

Ови културни програми који су овдје присутни могу да задовоље много веће градове него што је Херцег – Нови. Било би свима боље да се окрену овим честитим људима који заиста улажу труд, вријеме, знање, и жртвују себе и своју породицу зарад културног тренутка не само у Херцег – Новом, него и у читавој Црној Гори.

Херцег – Нови је традиционално културни центар, а ово мјесто господско, зато сам и презадовољан и посјетом и продајом. Чињеница да имамо најпродаванију књигу свих претходних вечери на сајму довољно говори да не можемо бити незадовољни.

АНКЕТА..... **АНКЕТА**... АНКЕТА... *АНКЕТА*... АНКЕТА...
АНКЕТА.....

АНКЕТА..... **АНКЕТА**... АНКЕТА... *АНКЕТА*... АНКЕТА...
АНКЕТА.....

Тања, секретар у банци

Тражила сам књиге из економије и банкарства, али нисам одољела ни белетристици па сам купила „Софијин свет“, неколико дјечијих књига за поклоне, а размишљам да узмем и неки од романа Бориса Акуњина. За ту куповину биће крива добра промоција и филмови које смо видјели...

Нада, правник

Добар је био сајам. Допале су ми се организационе и техничке промјене, али понекад су иначе садржајни и добри програми дуго трајали. Неко је помињао да би Сајам могао и дуже да траје, можда није лоша идеја.

Петар, пензионер

Био сам на Сајму сваке вечери. Све похвале за програме. Били су изванредни. Нисам куповао књиге мада су цијене биле прихватљиве. Посебно су ми се допали програми Светигоре, представљање историје Дубровачке републике, то је оно што мене интересује.

АНКЕТА..... **АНКЕТА**... АНКЕТА... *АНКЕТА*... АНКЕТА...
АНКЕТА.....